

JOAQUIM MARTÍ MESTRE, *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2017, 1.840 p. ISBN 978-84-9134-007-2

Certament, la literatura realista i costumista tracta de reproduir tant com pot els detalls quotidians de les societats. El llenguatge és un dels mitjans que fa servir en la recerca de la versemblança: un llenguatge que s'adeqüe als personatges i als ambients descrits, per tal de donar versemblança als actors que hi participen. Aquest llenguatge permet aproximar-nos a copsar la llengua parlada, sense oblidar, evidentment, que es tracta d'una creació literària, i que sempre hi ha una part d'artifici.

El professor Joaquim Martí, de la Universitat de València s'ha interessat des de fa temps per l'aprofitament lingüístic que poden tenir aquestes fonts literàries costumistes destinades a un públic ampli. Ja les va considerar anteriorment en l'elaboració de dos diccionaris: el *Diccionari històric del valencià col·loquial (segles XVII, XVIII i XIX)* (València, PUV, 2006) i el *Diccionari de Josep Bernat i Baldoví (1809-1864) en el seu context històric* (València, Denes, 2011). Ara, al *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)*, publicat per la Universitat de València amb la col·laboració de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, la Institució Alfons el Magnànim i la Universitat d'Alacant, Martí ha consultat obres teatrals, col·loquis, sermons, premsa satírica, llibres de festes, explicacions falleres, prosa i poesia dels segles XVII, XVIII, XIX i XX. Juntament amb aquestes fonts valencianes sobre les quals s'ha elaborat el corpus del diccionari, s'han estudiat també textos d'altres gèneres, èpoques i procedències, per poder entendre millor l'evolució i l'origen de les diverses formes. La documentació anterior, coetània i posterior, permet descriure la diacronia de la unitat fraseològica i fer-ne l'anàlisi sincrònica de la vigència. De manera que en l'estudi de la fraseologia es té en compte també, d'una banda, la documentació medieval i del segle XVI i, de l'altra, les fonts literàries actuals.

Joaquim Martí s'ha centrat en aquest període històric tenint en compte les llacunes documentals que presenten els nostres diccionaris històrics i

etimològics en relació amb les èpoques moderna i contemporània, especialment en referència a la documentació valenciana. A més, bona part de la fraseologia tradicional actual té les seues arrels en aquests períodes. I així, l'autor s'ha fixat especialment en els fraseologismes que aporten novetats respecte als diccionaris històrics, especialment pel que fa al DCVB, per la riquesa fraseològica que presenta, i tracta de complementar el material fraseològic que havia estat recollit en diccionaris anteriors.

El professor Martí ha recollit totes les expressions que ha pogut documentar amb estructura fraseològica. De fet, només podem aproximar-nos a la llengua de segles anteriors a partir de textos escrits, i aquests textos són un reflex de la llengua parlada, però no poden recollir tota la varietat de la llengua real. De manera que no sempre estem en condicions de poder afirmar amb rotunditat si una expressió que documentem només una vegada és una creació estilística d'un autor o ha tingut una extensió popular més gran com a unitat fraseològica. Així, doncs, s'ha optat per anotar també aquelles expressions, si s'ajusten als patrons fraseològics, ja que convé que estiguen recollides en un diccionari fraseològic històric, que pot servir de referència en recerques futures que potser en podran validar el caràcter d'unitats fraseològiques.

No cal insistir massa en la importància de la diacronia en l'estudi del lèxic i de les unitats fraseològiques. Fins i tot en relació amb la fraseologia actual, la perspectiva històrica resulta enriquidora. Sovint és necessària per conèixer l'origen de la unitat fraseològica o la seua motivació, així com les possibles variants que haja pogut conèixer al llarg de la història. No oblidem que moltes unitats fraseològiques que es troben en textos antics mantenen la vigència en l'actualitat, de vegades amb variacions.

A partir de les dades empíriques obtingudes dels textos, s'estableixen tant la nomenclatura del diccionari com les definicions de les unitats lèxiques pluriverbals. Aquest principi metodològic aplicat per Joaquim Martí presenta avantatges sobre els diccionaris i reculls fraseològics que fan servir mètodes apriorístics (tributaris dels diccionaris preexistents) o basats merament en la intuïció del lexicògraf. Un diccionari sustentat en un corpus textual parteix de dades reals de la llengua, i constitueix, per tant, una base objectiva per al seu es-

tudi. Els exemples que acompanyen els lemes permeten sovint diferenciar sentits i matisos semàntics, a partir de les dades empíriques, que d'altra manera, passarien per malla. La definició o interpretació de la unitat fraseològica, no sempre senzilla —sobretot quan una UF es registra per primera vegada—, s'extrau a partir del seu context lingüístic. El fet de situar les unitats plurilexemàtiques en el seu context possibilita també extraure informació sobre les característiques gramaticals d'aquestes formes, així com informació sobre les estructures sintàctiques en què s'insereixen les diferents unitats lèxiques. Igualment, la base textual del diccionari permet situar en el temps les diferents formes i accepcions. No s'ha d'oblidar que, per tal d'entendre plenament la riquesa de les expressions fraseològiques, aquestes no s'han de prendre aïlladament o acompanyades d'exemples intuïtius, sinó que convé situar-les en l'interior de l'enunciat on són produïdes; només d'aquesta manera, dins del seu context social i cultural, en podem copsar realment el sentit i els propòsits dels parlants que les fan servir, en relació amb els seus referents culturals, tenint en compte que la història dels fraseologismes d'una llengua va estretament lligada a la història cultural del poble de la qual forma part. A més, aquesta és la millor manera per a l'aprenentatge de les unitats fraseològiques: en el seu context d'ús.

El *Diccionari de fraseologia* elaborat per Joaquim Martí té en consideració, a més de la dimensió històrica, la perspectiva comparativa. Les expressions pluriverbals s'estudien en relació amb altres llengües romàniques. Això permet un coneixement més aprofundit dels fraseologismes i de les seues diverses variants, i en facilita l'explicació de la motivació. És interessant constatar com, juntament amb les lògiques peculiaritats fraseològiques de cada llengua, algunes unitats fraseològiques tenen correspondències en diverses varietats lingüístiques. Segons mostra Martí, aquests fraseologismes poden ser genèticament independents, quan reflecteixen comportaments propis dels éssers vius (són els anomenats *europèismes naturals*), o suggerir una dependència genètica, i un origen comú ben antic (*europèismes culturals*), en llengües que comparteixen en bona part una visió del món i uns referents culturals comuns.

En la fraseologia es reflecteix en gran mesura la vida en tots els seus vessants, l'esperit del poble, com dirien els romàntics, o la cultura, com diríem ara,

entesa com la suma de totes les idees sobre el món d'una comunitat determinada. El conjunt de les imatges fixades en la fraseologia d'una llengua acumula les idees sobre el món d'aquesta llengua, en relació amb la cultura material, social i espiritual de la comunitat lingüística. Els aspectes socials de la cultura tenen a veure amb tot allò relacionat amb el comportament i interacció social: gestos, usos amorosos, vida professional, jocs, costums, relació amb altres pobles, etc. Una ullada a la magna obra compilada per Martí ens dona una idea de la riquesa de la nostra llengua en tots aquests aspectes.

És evident que l'interés d'un diccionari fraseològic d'aquestes característiques no és merament històric, sinó que deu ser aprofitable també pels parlants en el seu ús lingüístic diari. En una època com la present, on s'imposa la globalització i la modernitat i on la despersonalització i la crisi de les formes de vida tradicionals sembla imparable, incloent-hi les seues manifestacions lingüístiques, els parlants recordaran unitats fraseològiques que potser tenen una mica oblidades, però que els membres de generacions immediatament anteriors usaven amb freqüència, i tindran la possibilitat de fer-les servir en la seua pràctica lingüística, substituint de vegades altres formes menys genuïnes que s'han imposat en els darrers anys. En el nostre cas, la interferència del castellà demana una tasca de restitució d'unitats fraseològiques genuïnes. Les unitats fraseològiques, per la seua repetició al llarg dels anys i de les generacions, són sentides emotivament pels parlants com a pròpies de la seua llengua, i, per tant, són un element important de cohesió i d'identitat grupal. El treball de Joaquim Martí esdevé, doncs, impagable, per la seua riquesa i rigorositat i és, sens dubte, una obra de referència per a les generacions actuals i les futures.

LLUÍS ESCARTÍ CARRASCO

Universitat d'Alacant

llescarti@gmail.com